

Дискусійна панель №1 – Організаційно правові засади захисту прав людини органами публічної влади

ПАЩЕНКО ЄВГЕН МИКОЛАЙОВИЧ
викладач кафедри військового управління та права
Військово-юридичного факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

**ЗЛОЧИННІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ –
ОСОБА ЗЛОЧИНЕЦЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЕЦЬ**

Збройні Сили України (далі ЗС України) – не ізольований соціальний механізм, а органічна і невід'ємна частина нашого суспільства. В умовах загострення соціальних суперечностей і поглиблення дезінтеграційних процесів відбувається різке падіння престижу і популярності військової служби, зростає число правопорушень і злочинів, скоєних військовослужбовцями усіх категорій від рядового до офіцера.

Злочинність у Збройних Силах України – небезпечний дестабілізуючий фактор, який вкрай негативно впливає не тільки на Збройні Сили, але й на злочинність в державі в цілому.

Теоретичним і практичним підґрунтям у дослідженні даної проблеми послуговували праці вітчизняних учених у галузі кримінального права та кримінології, зокрема таких, як: О.М. Артеменко, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, О.В. Дуйловський, А.П. Закалюк, О. М. Литвак, О.М. Литвинов, С.Ю. Лукашевич, А.А. Ониськів, С.П. Репецький, Ю.В. Сокоринський, С.О. Харитонов, В.А. Бадири, В.С. Батиргарєєвої, Ю.В. Бауліна, І. Г. Богатирьова, Т.А. Денисової, О.М. Джужі, В.П. Ємельянова,

С.Ю. Лукашевича, О.М. Литвака, В.О. Меркулової, П.П. Михайленка, О.М. Олійник, В.О.Шамрая та інші.

Злочин є системою, яка підпорядковується дії певних закономірностей. Вони різні за суттю, вихідними засадами, динамікою формування і функціонування. Зазначаючи впливу з боку окремих факторів соціального середовища, психологічних підструктур особистості, її мотиваційної сфери тощо, вони динамічно трансформуються і впливають на інші елементи механізму індивідуальної злочинної поведінки.[1]

Істотну роль у механізмі індивідуальної злочинної поведінки військовослужбовців відіграють соціальні прояви або соціальні зв'язки (позиції), адже в наш час відзначається підвищена значимість соціального статусу в різних життєвих ситуаціях. Військовослужбовець займає певні позиції і виконує певні ролі, кожна з яких має свій зміст (сценарій ролі).

Слід підкреслити, що на злочинність військовослужбовців істотно впливає і загальна криміногенна ситуація в Україні.

Можна виділити наступні риси злочинності військовослужбовців: 1) щорічно ними здійснюється від двох до семи тисяч злочинів; 2) в останні роки відзначається збільшення кількості скоєних військовослужбовцями злочинів і дисциплінарних проступків; 3) зростає латентність злочинності військовослужбовців; 4) слабкий соціально-правовий контроль над цим видом злочинності; 5) вплив на неї чинників, які не зустрічаються за рамками Збройних Сил України. [2]

Проведене в останні роки реформування ЗС України не призвело до вагомих зрушень в стані правопорядку, хоча рівень злочинності у військах в 2,5 рази нижче, ніж в цілому по країні. Разом з тим неприпустимо високі не бойові втрати (загибель військовослужбовців).

Також необхідно зазначити, що злочини в ЗС України поділяються на дві великі групи: загальнокримінальні та проти військової служби. У зв'язку з цим структура злочинності військовослужбовців специфічна. І ця специфіка головним чином пов'язана з наявністю злочинів проти військової служби,

яких немає в цивільному суспільстві. Питома вага цих злочинів у структурі всіх злочинів військовослужбовців, які проходять строкову службу за призовом, є значною.

На особистість злочинця-військовослужбовця істотний вплив здійснює ряд таких факторів: 1) замкнута одностатева соціальна група в міжособистісному спілкуванні; 2) жорстка регламентація повсякденного побуту; 3) необхідність за певних умов ризикувати життям; 4) ієрархічна побудова взаємин між начальником і підлеглим при безумовному дотриманні принципу єдиноначальності; 5) обмеження вільного часу і, як правило, обмежений вибір культурно-дозвільних заходів; 6) значні щоденні фізичні і психологічні навантаження; 7) тимчасовий "кочовий" спосіб життя та ін. [3; с.65-78]

Тож розглянемо деякі з них, які на нашу думку є важливими для оцінки злочинності військовослужбовця.

Одними з найбільш важливих явищ, які впливають на скоєння військовослужбовцем суспільно небезпечних дій є психологічні ознаки, тому що вибір способу дії здійснюється з урахуванням психологічних особливостей і психічної специфіки злочинця. Це проявляється в рисах характеру, вольових і емоційних якостях, ціннісно-нормативних характеристиках свідомості, у потребнісно - мотиваційній сфері злочинної поведінки, стані злочинця в момент скоєння злочину і механізмі наступної злочинної поведінки.[4]

Щодо особи злочинця-військовослужбовця, який ухилився від проходження військової служби, слід зазначити що такі чинники, як потреби, мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації, установки, риси характеру, фізичний і психічний стан здоров'я та інші мають істотний вплив на злочинну поведінку військовослужбовця. На відміну від соціально-демографічних характеристик, які лише описують злочинця за його загальними рисами й зовнішніми соціальними ознаками, морально-психологічна характеристика здатна виявити їхні провідні психологічні властивості й зрештою пояснити причини

злочинної поведінки певного типу злочинців, які вчиняють однорідні злочини. [5]

Грунтуючись на положеннях, що містяться в спеціальній кримінологічній і психологічній літературі, а також виходячи з результатів вибіркового вивчення кримінальних проваджень й експертного опитування військовослужбовців ЗС України, якими встановлені мотиви цих злочинів, можна констатувати, що найбільш поширеними потребами військовослужбовців, які вчиняють злочини є такі: потреби в безпеці, потреби в розвагах, потреби в спілкуванні. Ці потреби визначають злочинну активність більшості вивчених злочинців.

Станом за 2013-2017 роки слідчими військових прокуратур розслідувалось 18 567 кримінальних проваджень про злочини, які вчинили військовослужбовців. Із них за фактами непокори командуванню – 682 військовослужбовців; самовільне залишення служби, тобто відсутність більше ніж 10 днів – 10 374 військовослужбовців; дезертирство – 2 748 військовослужбовців, в їх число входять близько 1 000 військових, які дезертирували, не вийшовши з окупованої території Автономної Республіки Крим.

За 2017 рік усі злочини були вчинені військовослужбовцями строкової служби 7%, за віком до 20 років - 27 %, 21-23 роки - 62 %, 23-27 років 11%, військовослужбовці за мобілізацією 72%, за віком 20-25 років - 14 %, 25-30 роки - 42 %, 30-35 років - 31%, понад 35 років - 13%, військовослужбовці за контрактом 21%, з вищою освітою 17%, з середньою спеціальною 69%, з середньою 14%, раніше судимі 11%, не судимі 89%. [6]

Для запобігання злочинності військовослужбовців на загально - соціальному рівні першочергове значення мають державні заходи, спрямовані на нейтралізацію, обмеження сфери й потужності дії базисних, насамперед економічних її причин та умов. Необхідно відновити престиж військової служби, забезпечити реальний професіоналізм військ, відповідність усього особового складу якісно новим вимогам сьогодення.

Лише за таких умов можна вирішити завдання загального та спеціального запобігання злочинам військовослужбовців.[7]

Отже, злочинність в армії є найнебезпечнішим дестабілізуючим фактором, що вкрай негативно впливає не тільки на Збройні Сили України, але й на національну безпеку держави – чим вище її рівень, тим менше можливостей використання армії як ефективного інструмента вирішення зовнішньополітичних і внутрішніх проблем.

Список використаної літератури:

1. Лунеев В.В. Мотивация преступного поведения / В.В. Лунеев. – М.: Наука, 1991. – 383 с.
2. Пузиревський Є.Б."Кримінологічний аналіз і запобігання військовим злочинам"ISSN0132-1331.
3. Лунеев В.В. Мотивация воинских преступлений. – М., 1974. С. 320
4. Туркот М. Детермінанти військової злочинності / М. Туркот // Вісник Національної академії прокуратури України. - 2013. - № 3. - С. 19-23. - Режим доступу: [Електронний ресурс] http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2013_3_5
5. Артеменко О. Кримінологічна характеристика особи злочинця-військовослужбовця, який порушив порядок проходження військової служби в Україні / О. Артеменко // Національний юридичний журнал: теорія і практика . – 2017. С.126-130. – Режим доступу: [Електронний ресурс] <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/5/28.pdf>
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення Генеральної Прокуратури України Режим доступу: [Електронний ресурс] http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820&c=edit&c=fo#
7. Харитонов С.О. Ознаки військовослужбовця як спеціального суб'єкта військових злочинів / С.О. Харитонов // Актуальні проблеми захисту прав і представництва законних інтересів військовослужбовців і

військовозобов'язаних у кримінальному й адміністративному законодавстві України: сучасний стан і перспективи: матеріали наук.-прак. конф. (Харків, 11 грудня 2015 р.). – Х. : Право, 2015. – С. 181-184.